

ÇOCUK GELİŞİMİNDE BİR OYUN OLARAK SANAT VE RESİM

ART AND DRAWING AS A GAME IN CHILD DEVELOPMENT

Abdullah AYAYDIN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi
ayaydinabdullah@hotmail.com

Öz

Sanat bireyin kendini ifade etme aracıdır. Sanatın önemli fonksiyonlarından biri bireyi rahatlatmasıdır. Genel anlamda sanat ve dar anlamda resim çocuk için kendini ifade etme ve deşarj olma aracıdır. Oyun da çocuk için benzer özellikleri taşır ve sanat ile benzer özellikler gösterir. Bu çalışmanın amacı: sanat ile oyun arasındaki benzerlikleri ortaya koymak, çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanatın gerekliliğini irdelemek ve resim yapmanın çocuk için neler ifade edebileceğini tartışmaktır. Araştırmada tarama yöntemlerinden literatür tarama yöntemine başvurulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular göre bir oyun olarak sanat çocuğun; yaratıcılığını geliştirir, ruhsal rahatlamasını sağlar, büyükleri taklit ederek kişilik gelişmesini sağlar, özgürlük duygusunu yaşamasını destekler, kendini ifade etmesine yardım eder, hayal gücünü geliştirir. Sonuç bir oyun olarak sanat ve sanatın bir dalı olarak resim yapma çocuk gelişiminde bir çok yönden önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Oyun, Sanat, Resim

Abstract

Art is a way of self impression. One of the most important functions of art, is relieving of individual. Art in general meaning and drawing in limited meaning, are ways for self expression and being discharge for children. Also plays carry similar specialties for children and shows similar specialties with art. Aim of this study is to expose similarities between art and play, criticize the necessity of art as a play in children's development and discuss that what drawing can express for a child. It has been applied to literature search that is a kind of survey method. According to obtained data from the study; art as a play improves the child's creativity, provides psychological relief, improvement of personality by pretending elders, supports him to live the sense of liberty, helps for express of him/her self and improves the imagination. Consequently, art as a play and drawing as a branch of art, have importance in many ways in improvement of child.

Key Words: Child, Playing, Art, Drawing

GİRİŞ

Çocuk ya da çocukluk çağı birçok eğitimci tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Yalnız, tüm eğitimciler tarafından kabul edilen bir gerçek vardır ki, o da; insanın belirli bir yaşa kadar kendine özgü davranış, algı, iletişim ve ifade biçimi taşıdığıdır. Bu belirli yaşlar insan hayatında özel bir dönem olan çocukluk kavramını oluşturmaktadır. Birçok kavramda olduğu gibi, çocuk kavramı da tarihi bir değişim sürecinden geçmiştir ve geçmektedir. Yakın zamana kadar *küçük insan*, *yetişmemiş insan* ya da *insan yavrusu* olarak tabir edilen çocuk anlayışının, günümüzde kendine has özellikleri olan farklı bir dünya olduğu anlaşılmıştır. Öyle bir dünya ki; belki de olgun insandan daha geniş düşünebilen, daha insanca değerlere sahip olan, daha zeki tavırlar gösterebilen, daha meraklı, daha ilgili ve daha iyimserdir.

Çağımıza kadar “çocuk” kavramı gerek bilim dünyasında gerekse popüler dünyada hak ettiği ölçüde yer bulamamıştır dense yanlış olmaz. Bilim ve özellikle psikoloji, çocuğu adeta yeniden tanımlamaktadır. Bu tanımlama, aynı paralellikte hukuk dünyasına da yansımakta, çocuk hakları her geçen gün tekrar gözden geçirilmekte ve daha da genişletilmektedir. Yakın zamana kadar, çocuk denince halk arasında bir olumsuzluk ima edilebilirdi. Örneğin, *çocukça*, *çocuk oyuncuğu*, *çocuk gibi* ifadeleri çoğunlukla bir aşağılama ifadesi olarak kullanılabilirdi. Belki hala da kullanılmaktadır ama yine de bugün artık çocuğun yeni bir dünya olarak fark edilmesi ve dolayısı ile keşfedilmesi yeni bir ivme kazanmıştır.

Her ne kadar günümüzde çocuk kavramı hak ettiği saygınlığı kazanma yolunda olsa da aynı zamanda günümüzde yaşayan çocukların oldukça fazla zorluklarla karşılaştığı da söylenebilir. Duygusal zekâ kitabını yazan ve bu kavramı ortaya koyan Daniel Goleman’a göre ABD’de ve başka bazı ülkelerde öğretmenler ve öğrenciler arasında yapılmış bir araştırma, tüm dünyada, bugünün çocuklarının, bir önceki kuşakla karşılaştırıldığında, duygusal olarak daha sorunlu olduklarını ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya göre; bugünün çocukları, daha yalnız ve içe kapanık, daha öfkeli, daha huzursuz, daha sinirli ve kaygı duymaya meyilli, daha tepkisel ve saldırgan olarak görünmektedir (Robinson, 2003:161).

Çocuğun güncel problemlerinin birçok sebebi olabilir. Bu problemlerin başında çağımızın mekanik dünyasında çocuğun çeşitli nedenlerle çocukluğunu yeterince yaşamamasıdır denebilir. Çocuğu “çocuk” yapan veya çocukluğunu yaşamasını sağlayan etkenlerden biri de oyundur. Ama oyunun çocuk için önemi büyükler tarafından yeterince

bilindiği söylenebilir mi? Acaba oyun sanıldığı gibi sadece çocuğu meşgul eden ve anne-babasına nefes aldırın bir araç mıdır? Çocuk neden oyunsuz yapamaz? Ve neden oyun çocuklara has bir olay olarak kabul edilir?

Çocuk ve Oyun

Çocuk ile oyun kavramları arasında bir ilişki olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Oyun denince akla çocuk, çocuk denince oyun gelir. Oyunlar her zaman çocuklar için midir? Bu ayrı bir tartışma konusu olabilir, ama çocuklar her zaman oyun içindir dense tartışma götürmez. Çocuklar neden oyun oynar? Bu sorunun cevabı Freud'a (1999:204) göre; çocukluk yılları boyunca çocukların büyüme ve yetişkinlerin yaptığını yapma şeklindeki tek istekle güdülüyor olmasındandır. Bu istek onların tüm oyunlarının da güdüsüdür.

Oyun ayrıca, çocukların enerjilerini boşaltacakları ilk ve en etkili araç olarak kabul edilebilir. Bigalı'ya (1984:131) göre; çocuklarda biriken enerjiyi değerlendirmede, okulca düşünülen her daldaki konular, onların ruhi ve bedeni inkişafına medar olur. Böylece, aynı zamanda, çocuklar oyunla öğrenirler, çalışırlar ve moral kazanırlar.

Oyun çocukların hayatında bazen öyle bir yer eder ki büyüdüklerinde de oyundan kopmak istemezler. Ya da işlerini bir oyun gibi görür çocukça bir aşkla, istekle bağlanabilirler. Örneğin, Leanorda da Vinci buna verilecek örneklerden biri olarak kabul edilebilir. Freud'a (1999:205) göre; Leanordo birçok yönden tüm yaşamı boyunca çocuk olarak kalmıştır ve bütün büyük insanların çocuksu yanlarını bir miktar korumak zorunda olduğu da bir gerçektir. Bir yetişkin olarak bile oyun oynamayı sürdürmüştür ve bu onun sıklıkla çağdaşlarına tekinsiz ve anlaşılmaz görünmesinin nedenlerinden biriydi. Onun saray festivalleri ve kabuller için en ustalıkli mekanik oyuncakları yapmasından hoşnut olmayanlar yalnızca bizleriz çünkü sanatçının gücünü böylesine küçük şeylere yönelttiğini görme konusunda isteksiziz. Kendisi zamanını böyle harcama konusunda hiçbir isteksizlik göstermez görünmektedir çünkü Vasari bize onun sipariş olmadığında bile benzer şeyler yaptığını şöyle anlatır: *“Orada (Roma'da) yumuşak bir mum topağı aldı ve ondan içi hava dolu zarif hayvan figürleri yaptı; içlerine üflediğinde uçuşuyorlar ve hava boşaldığında yere düşüyorlardı. Belvedere bağcısının bulduğu tuhaf bir kertenkele için diğer kertenkelelerden soyulmuş deriden kanatlar yaptı ve onları civayla doldurdu böylece yürüdüğünde bu kanatlar hareket ediyor ve titreşiyordu. Daha sonra da ona gözler, bir sakal ve boynuzlar yaptı, evcilleştirdi ve bir kutuya koyup kertenkeleyle tüm arkadaşlarını korkuttu”*. Bu türden yaratıcılıklar sıklıkla ciddi düşüncelerin ifade edilmesine hizmet etti. *“Sıklıkla bir kuzunun bağırsaklarını öylesine*

özenle temizlettirirdi ki bağırsaklar avuç içine sığacak kadar küçülürdü. Onları geniş bir odaya taşıyor, bir çift nalbant körüğünü bitişikteki odaya koyuyor, bağırsakları onlara bağlıyor ve bunları, tüm odayı kaplayıp insanları bir köşeye sığınmaya zorlayacak kadar şişiriyordu. Bu yolla giderek nasıl saydamlaştıklarını ve havayla dolduklarını gösteriyordu; başlangıçta küçük bir alanda kısıtlıyken yavaş yavaş odanın tüm genişliğine yayılmaları olgusundan onları dehayla kıyaslıyordu”.

Oyun, Sanat ve Yaratıcılık

Resim yapmak çocuk için bir tür oyundur. Bu oyun diğer oyunlardan daha farklıdır. Bu oyunda çocuk daha özgürdür, çünkü oyunun kurallarını kendisi koyar, renklerini, biçimlerini keyfince belirlemesi onun için oyunun kurallarıdır. Ayrıca, yalnızdır, kendi dünyasının kahramanıdır, kendi filminin başrol oyuncusudur ve kendi ülkesinin lideridir. Kimseye hesap vermek zorunda değildir. Böyle olunca çocuk daha sınırsız düşünür ve zihinde her probleme daha seri ve daha çeşitli çözümler bulur.

Carl Jung’un dediği gibi, yeni bir şeyin yaratılması, yalnızca akılla değil, oyun oynama güdüsüyle de gerçekleşir. Yaratıcı zihin, sevdiği nesneyle oynamayı sever (Robinson, 2003:155). Başka bir deyişle, herhangi bir karmaşadan kaçarak yeni bir düzen kurmayı amaçlayan oyun, yaratıcılığın temelidir. Bu düzen kurma çabası, ister karışık bir dış dünya isterse bireyin kendinde yaşadığı uzlaşmaz çelişkiler olsun, yaratıcılık anlamına gelir (Sungur, 1997:73).

Freud’a (1999:126) göre; imgelemsel etkinliğin ilk izlerini çocukluk kadar erken bir dönemde aramak gerekir. Çocuğun en sevdiği ve en yoğun uğraşısı imgelemin yoğun olarak yaşandığı oyunlardır. Oyun oynayan her çocuğun yaratıcı bir yazar gibi davrandığı, oyunda kendine bir dünya yarattığı ya da daha çok dünyasında yer alanları kendisini mutlu edecek yeni bir biçimde yeniden düzenlediği görülür. Buna bakarak bu dünyayı ciddiye almadığını düşünmek doğru olmayacaktır; tam tersine oyununu çok ciddiye alır ve ona büyük ölçüde duygu yükler. Oyunun tersi ciddi olan değil ama gerçek olandır. Oyun dünyasına yüklediği tüm duygulara karşın çocuk bunu gerçeklikten oldukça iyi ayırır ve imgelemlenmiş nesnelere ve durumlarını gerçek dünyanın kavranabilir ve görünür şeyleriyle ilişkilendirmekten hoşlanır. Çocuğun “oyun”unu “düşleme” den ayıran tek şey bu ilişkilendirmedir.

Winnicott’a göre çocuk ya da yetişkin olsun fark etmez, bireyler, sadece ve sadece oyun yoluyla yaratıcı olabilir ve tüm kişiliğini bu sayede kullanabilir (Sungur, 1997:73). Ünlü Fransız heykeltıraş Auguste Rodin, tutkulu sanatçı tipinin en yetkin örneklerinden biri

olarak, yaratıcılık kavramını, sanatçı kavramıyla harmanlayabilen ilk uygulamacılardandır; “Sanat, dünyayı anlamak ve anlatmak isteyen bir düşünce çabasıdır” der (Erinç, 2004a:92).

Birçok sanat eğitimcisi bugün tüm çocukların doğuştan hem yaratıcı oldukları, hem de sanat öğretimiyle geliştirilebilecek takdir etme yeteneklerinin olduğu inancını paylaşmaktadır (Hurwitz&Day, 1995:29). Çünkü duygu, düşünce ve teknik yönden, yetişkinden tamamen ayrılan çocuğun, yaratma davranışı bakımından sanatçıya şaşılacak benzerlikler gösterdiği, kimi zaman da doğrudan doğruya bir sanatçı kimliği ile karşımıza çıktığı artık bilinen bir gerçektir. Bu durumda onu, yeri gelince sanatçı olarak almak veya sanatçı ile karşılaştırmak, yadırganacak bir hareket olmasa gerek (Bingöl, 1975:20).

Doğada hiçbir şey amaçsız olmadığına göre çocukta resim yapma davranışının oldukça erken başlamasının ve ayrıca çocukluk çağına vergi bir yaratıcılıkla beslenmesinin elbette bir nedeni olmalıdır (Bingöl, 1975:95). Örneğin, çocukların resimli kitaplara karşı olan ve herkesçe bilinen düşkünlüğü rastlantısal değildir. Psikologların çoğu, resimli hikayelerin çocuklara bugünkü uygarlığımızın tattıramadığı heyecanı ve zevki sağladığını, onları duygusal bakımdan geliştirdiğini iddia etmektedir (Özen, 2001:12). Çocuk, oyundan uzak iken duygusal ve ruhsal açıdan tatmin olabilir mi? Bu noktada oyun olarak sanat, çocuk için bir ihtiyaç haline gelebilir. Tansuğ’un (1988:22) tanımıyla; sanat, insanın ruhsal düzen ihtiyacını karşılayan bir biçim yaratma eylemidir. Böylece, oyun, yaratıcı eylemin hem bir parçası hem de nedeni sayılabilir. Çünkü fiziksel ve tinsel varlığın, kendi kuralları adına, tümüyle salıverilmesini emreder (Edman, 1998:26; Sungur, 1997:73).

Oyun, Sanat ve Ruhsal Rahatlama

Hem oyun hem de resim yapmak çocuğun ruhsal rahatlamaını sağlayabilir. Terr’in (2000:23) ifade ettiği gibi, “*Oynarken bütün sınırlamalardan kurtuluruz. Hatta kendimizden bile. Farkındalığımız uçar gider. Geçmişte bütün yaşananları, bize her an hata yaptırabilecek aptallığımızı, kendimizi unuturuz. Oyunun içinde öylesine kayboluruz ki kuşlar kadar özgür oluruz.*”

Çocuk büyüdüğünde ve oyuna son verdiğinde ve de yıllar boyunca uygun bir ciddiyetle yaşamın gerçeklerini planlamak için çalışmasından sonra bir gün kendisini bir kez daha oyun ile gerçeklik arasındaki karşıtlığı silen bir zihinsel durumda bulabilir. Bir yetişkin geriye, bir zamanlar çocuklukta oyunlarında taşıdığı yoğun ciddiyete bakabilir. Ve şimdinin sözde ciddi uğraşlarını çocukluk oyunları ile eşitleyerek yaşamın kendisine yüklediği

fazlasıyla ağır yükü fırlatıp atabilir ve mizahın sağladığı yüksek haz ürününü kazanabilir (Freud, 1999:126).

Oyun, çocuğun büyük bir riske girmeden duygusal yüklerini boşaltmasını sağlar. Böylece, bireyin endişeleri, sıkıntıları, üzüntüleri, sırları; sırtında bir yük olmaktan çıkar. Gerginliğin yarattığı enerji oynanan oyuna aktarılmış olur (Terr, 2000:34). Bu noktada oyun ve dolayısıyla sanat çocuk için bir terapi aracı vazifesi görebilir. Bu açıdan, Boydaş'ın (1990:283) da ifade ettiği gibi; çocuklarda, oyunla özdeş olan bu sanatsal ifade, bir boyutuyla psikologlar diğer boyutuyla da eğitimciler için önemlidir

Oyun, Sanat ve Taklit

Çocuk oyunlarının sıkça rastlanan konuları genellikle taklitlerden oluştuğu görülür. Kız çocukları bebeklerle annelerini taklit ederken erkek çocukları oyuncak arabalarla babasını ya da erkekleri taklit eder. Bu açıdan bakınca, tiyatro, sinema, sahne oyunları da birer taklit mantığı üzerine kuruludur. Freud'a (1999:127) göre; bir çocuğun oyunu isteklerle belirlenir: gerçekte tek bir istekle – kendisinin büyümesine yardım eden bir istek – büyük ve yetişkin olma isteğiyle. Her zaman “yetişkin olmayı oynamaktadır ve oyunlarında büyüklerin yaşamına ilişkin olarak bildiği şeyleri taklit eder.

Araştırmalar sonrasında, ilk gençlik dönemi sonlarında, çocukların içinde buldukları dünyaya; fiziksel nesnelere ve güçlere; canlıların dünyasına; kendi zihinleri de dâhil insanların dünyasına ilişkin güçlü ve bozulamaz yargılar geliştirdiği ortaya çıkmıştır (Gardner, 2004:xxii). Bu yargıların oluşmasında çocuğun dünyasında önemli yeri olan oyunu yadsımak olanaksızdır. Oyunun bir parçası olarak sanat ya da daha dar anlamıyla resim yapmak veya resimlere bakmak çocuk için gelecekteki kişiliğini oluşturmaya yönelik etkili izler bırakabilir. Büyüklerin nasıl davrandığını hem resimlerde hem de çevrelerinde gözlemleyerek kendi tutumlarını belirleyebilirler. Berger'e (2004:7) göre; görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Özen'e (2001:12) göre ise, gözlemlenen birçok çocuğun sadece resimlere bakmak ve böylece konularını sezme yoluna saptıkları tespit edilmiştir.

Oyun, Sanat ve Kişilik Gelişimi

Oyun ortamında çocuk bir simülasyon içinde olur. Gerçek dünyada karşılaşılabileceği tepkiler ve bunlar sonucunda oluşturacağı karşı tepkileri geliştirir. Böylece gerçek dünya ve gerçek tavırlar öncesinde deneyim kazanmış olur. Kendini daha iyi tanıyabilir. Olumsuz davranışlarının istenmedik sonuçlarını görerek onları erkenden terk edebilir. Ya da kararsızlık

gösterdiği veya henüz tanımlayamadığı tutum ve davranışlardan hoşlanmadıklarını kişiliğine kazandırmadan önce terk eder. Hoşlanmadığı durumlardan uzak durarak veya hoşlandığı tutum ve davranışları daha sık meydana getirerek kişiliğini yapılandırır. Kirazoğlu'na (2000:1) göre; çocuk dünyasını oyunda genişletir. Oyunda tam bir kardeşlik ve paylaşım vardır. Oyun oynarken çocuk kendini evinde olduğu kadar güvende hisseder. Ayrıca cesareti, paylaşmayı, kendine yetmeyi ve başkalarına yardım etmeyi öğrenir. Çocuğa ne kadar farklı deneyimleri sunabilirsek, çocuğu ne kadar farklı etkinliklerle karşılaştırabilirsek, o oranda fizyolojik ve psikolojik olarak gelişme şansı bulabileceğinden emin olabiliriz. Eğitimde çocuğun –yaş özelliklerini unutmadan- beklentilere cevap verecek programlar uygulanması öncelikle amaçlanmalıdır. Bu programlarda oyun aracılığıyla geliştirilmelidir.

Çocuk, oyunda duygu algısıyla algıladığı nesnelere yeniden düzenler. Oyun oynayan çocuk yetişkinlerin katı kurallarına ve yaşantılarına uymak zorunda hissetmez kendisini. Kaldı ki zoraki oynanan bir oyun, oyun olma özelliğini kaybeder çünkü amacı artık kendisinin dışında başka bir şeye yönelmiştir (Bağatır, 2008:828). Bilim ve sanattaki yaratmalar, yeni ilişkiler (çağrışımlar, bileşimler, değişimler) peşindedirler. Bunun da en iyi ortamı oyundur (Sungur, 1997:73).

Oyun, Sanat ve Özgürlük

Çocuğun kendisini en özgür hissettiği anlar oyun ortamında geçer. Belki de bu yüzden ki çocuklar hiçbir zorlama olmadan, hiçbir yönlendirme olmadan kendilerini oyuna sürüklerler. Oyunda çocuk yaşamak istediği dünyayı yaşar, kurallarını kendisi koyar ve kendi hayal dünyasının kahramanı olur.

Oyun; özgürlük, ciddiyet, gerilim, düzen, paylaşma ve haz duyma kavramlarını içerir. Çocuk oyun yoluyla birçok kavramı, deneyimi, düşünceyi, sosyal becerileri, çatışmayı... vb. özgür bir ortamda öğrenme fırsatı elde eder. Oyun olarak sanat yaklaşımına göre; oyun ile sanat arasında birtakım benzerlikler vardır. Her ikisi de çocuğu, gündelik yaşam ve onun bağımlılıklarından, sıkıntılarından, kaygılarından uzaklaştırır. İki etkinlikte de pratik olarak hiçbir fayda beklenmez. Yani sanat, sanat olsun diye, oyun da oyun olsun diye yapılır. İkisi de bireyi özgür bir dünyaya götürür. Çocuk, oyunda duygu algısıyla algıladığı nesnelere yeniden düzenler. Oyun oynayan çocuk yetişkinlerin katı kurallarına ve yaşantılarına uymak zorunda hissetmez kendisini. Kaldı ki zoraki oynanan bir oyun, oyun olma özelliğini kaybeder çünkü amacı artık kendisinin dışında başka bir şeye yönelmiştir (Bağatır, 2008:828-830).

Oyun, Sanat ve Kendini İfade Etme

Sanat kavramı tanımlanmaya çalışılırken, amacının ne olduğu tartışılırken çoğunluğun üzerinde hem fikir olduğu konulardan biri, sanatın bir ifade biçimi olduğudur. Sanat ne kadar tartışılırsa tartışılın sanatla insanın kendini ifade etmeye çalıştığı ve dolayısıyla sanatın bir iletişim biçimi olduğu bir gerçektir. Çocukluk çağında kendini ifade edebilme ihtiyacının karşılanması açısından sanat oldukça önemlidir. Kişiliği önemli oranda çocukluk çağında gelişen birey, bu dönemde kendini ifade edemezse ilerde onarılması güç travmalar ortaya çıkabilir.

Sanat yapıtı bir yazı gibidir: Bilene, satırların ötesinde bulunan daha başka şeyleri de bildiren bir yazı gibi (Geiger, 1985:95). Bütün sanat eğitimcileri bilirler ki, sanatsal bir yolla kendini ifade etme içtepisi, her çocukta, her fertte kendiliğinden vardır. Bu gerçeğin, bütün sanat eğitimcileri ve sanatçılar tarafından bilinmesi şarttır. Bu, çocuğun en doğal hakkıdır. Çocuk, duygu ve düşüncelerini, yeteneklerine uygun bir *objektivasyon* ile gerçekleştirirken hem gerilimlerinden kurtulur ve hem de yaratma arzusunu tatmin eder. Belki de evrensel ritme, bilmeyerek de olsa katkıda bulunur, onunla kendisi arasında empati (duygudaşlık) kurar. Çocuk bunu belki bilerek yapmaz. Ama mutlaka bunun temelinde 12 yaş civarında oluşan bir istek vardır (Boydaş, 1990:282).

Sanat için, insana özgü duyguların, düşüncelerin türlü araç ve gereçlerle anlatımı, dışa vurumudur diyebiliriz. Güzellikler sanatla yaratılır. Yaşamı yüceltmek, daha anlamlı kılmak sanatla olanaklıdır. Sanat insana yaşamının her kesiminde güç ve zevk verebilir (Çakır İlhan, 1994:174).

Oyun, Sanat ve Hayal Gücü

Hayal gücü tüm sanatlar için en çok gerekli olan olgulardan biridir. Hatta hayal gücü bilimin de olmazsa olmazıdır. Bu cevher ise çocukluk çağında en ileri düzeydedir. Birey hayal gücünü özellikle bu dönemde geliştirir. Çünkü bu dönemde hayal gücüne başvurduğça hayal etme gücü gelişir. Ve böylece birey hayatının her döneminde hayal etme kabiliyetini gerekli yerlerde kullanır.

Gauguin, Kandinsky, Klee ve Dubuffet'nin de aralarında bulunduğu, modern dönem öncesinde ve modern dönemde yaşayan birçok şair ve sanatçı, çocuğu imgelemi en geniş kişi olarak bağırlarına basmıştır. Çocuğun sanatını ilkel, çocuksu, yabancı sanatı en geniş imgeleme sahip, temel sanat olarak görmüşlerdir. İçlerindeki çocukla iletişimlerini kesmemeye çalışmış, bunun için de çoğunlukla ilkel sanatı mihenk taşı olarak kullanmış,

kişinin kendisine atfedilen rolü oynamasını ve kendisini o rolle tamamen özdeşleştirmesini talep eden yetişkinlerin toplumsal dünyasını hiçe sayarak içlerindeki çocuğu canlı tutmaya çalışmışlardır (Kuspit, 2006:28). Adeta çocuk ile sanatın özü arasında bir yakınlık var gibidir. Sanatın doğası ile çocuğun sanatsal yaklaşımı ya da sanat çabası arasında bir paralellik göze çarpmaktadır.

Oyun, Sanat ve Çocuğun Eğitimi

Oyun ve çocuk için oyun anlamına gelen sanat, sonuç itibari ile çocuğun eğitiminde önemli rol oynar. Eğitimin çocuklar için eğlenceli ve severek yapılan bir etkinlik olarak ne kadar cazip olacağı göz önüne alındığında, oyunun ve sanatın ne kadar etkili bir eğitim aracı olabileceği tahmin edilebilir.

Oyunu sadece küçük çocuklara özgü bir şey olarak görme eğilimi, Antik Yunan kültürüne kadar uzanıyor gibidir. “oyun” ve “eğitim” kelimelerinin ikisi de”çocuk” (*pais*) için kullandıkları kelimelerden üretilmiştir. Yunan dilinde, oyun (*paitheia*- paydiya) ve eğitim (*paitheia*- paydi'ya) kelimeleri söylendiğinde, aradaki fark yalnızca değişik hecelere yapılan vurgudan anlaşılır. Her ikisi de çocuk kelimesinden türediğine göre bunun anlamı şu olsa gerek: Çocukluk dönemi bittiği zaman oyun ve eğitimin de bitmesi gerekiyor (Terr, 2000:29).

Çocuğun kafa yapısı oynamaya yatkınsa, oyun onun ödevlerini daha çekici ve yaratıcı hale getirecek, üstelik yaparken de zevk almasını sağlayacaktır (Terr, 2000:30). Bir etkinliğin oyun olması için, her şeyden önce onun kaygısız ve endişesiz bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. İnsanların oyun oynadığı yerde keyifli, canlı, ıslıl ıslıl bir atmosfer olur. Oyun oynama isteği herkese bulaşır. Adeta size gelip katılmanız için işaret eder (Terr, 2000:33).

Müzik ve sanatta çoğunlukla birer oyundur. Huizinga'ya göre insanların düzenlediği ayinler ve dinsel törenler de bir çeşit oyundur. Erikson, politikacıların kapalı kapılar ardında döndürdüğü dolaplarda da aynı oyuncu tavrı gördüğünü söylemiştir. Oturma odasında oturup çocuklarla televizyon seyretmek, “televizyonla konuşmak”, kendi aramızda televizyondaki program üstüne söyleşmek, bütün bunlar da birer oyundur. Sonra, kendi kendimize eğlenmek de oyundur. Hayal kurmak, dilek tutmak, kafanızdaki birtakım fikirlerle oynamak... Kısacası, eğlenmek amacını taşıyan her türlü etkinlik oyundur (Terr, 2000:32). Öğrenmenin sonu yoktur sanatta. Keşfedilecek yeni şeyler vardır her zaman (Gombrich, 2007:36). İnsan, kelimenin tam anlamıyla nerede insansa, yalnızca orada oynar ve yalnızca oynadığı yerde tam insandır (Schiller, 2001:75).

Oyun, Sanat ve Resim

Çocukların ilk tanıştıkları sanatlardan biri resim sanatıdır denebilir. Çocuklar ellerine ilk geçen kalem ya da benzeri aletlerle hiç düşünmeden ilk karalamalarını yaparlar. Ve bu karalama; zaman geçtikçe değişir, gelişir, özgünleşir ve büyükleri imrendirecek düzeye yükselir. Çocuklar bu eğlenceli oyunu hiç kimsenin yönlendirmesi olmadan, kendi kendilerine severek ve isteyerek yaparlar. Ayrıca, kolay kolay yılmazlar, zorluklar karşısında pes etmezler. Karalamaya ya da resim yapmaya başladığında bu işten vazgeçen, “yapamıyorum” diyen çocuk görülmemiştir.

Çocuklar resim yapmaları sırasında gözlemlendiğinde, tıpkı oyun oynarken olduğu gibi özgüvenlerinin ve heyecanlarının hiç azalmadan onları sürüklediği rahatça görülebilir. Böylece kendi dünyalarına giderler ve kendi çocuksu değerlerini resimlerine taşırlar. Gökaydın’a (2002:27-28) göre; çocuklarda güzellik, gerçek ve kendine güven duygusu, yetişkinlerin kavraması güç ölçülerini taklit etmekten çok kendi ölçüleri içinde serbest sayılabilecek bir atmosferde gelişir. Aynı amaç ve tutum her yaş düzeyi için geçerlidir. Cizek’e göre sanat öğretmenlerinin otoritelerini sağlayacak katı düzen ve kanunları ezberlemeleri yerine çocuklara karşı onların iç zenginliklerini olduğu gibi ortaya koyma hevesi verecek, anlayışlı ve sevgi dolu bir tutumları olmalıdır. Çocuklar yaratıcı doğarlar ve bu doğal sanat güçleri büyüklerin standartları taklit ettirilerek öldürülene kadar devam eder. Küçük bir çocuk kadar yetişkin bir genç için de, yaratıcılık neşeli bir maceradır. Bu macera, renkleri veya herhangi bir malzemeyi söylenmek istenen şeyi serbestçe anlatmak amacıyla ve kayıtsızca sürdürülen bir şekillendirme, bir araya getirme ve anlatım oyunudur.

Çocuk resmi; ister çocukların resim yaparken yaşadıkları farklılıklar açısından olsun ister yapıldıktan sonraki içerik açısından olsun birçok yönden farklı özelliklerini açıkça sergiler. Çocuk resimlerinin sanat mı değil mi tartışması belki de bu yüzden olsa gerek. Çünkü çocuk resminin büyüklerin resimlerinde olmayan kendine has bazı özellikleri olduğu kabul edilmektedir.

Tansuğ’a (1988:69) göre; henüz olgunlaşmamış ve saflığını yitirmemiş küçük insan varlığının düşle gerçek arasında kurmayı başardığı kayıtsız heyecan alışverişi, çocuk resimlerinde su yüzüne çıkar. Biçimlendirme içtepesinin belki de en pervasız, en serbest, en içten örnekleri çocuk resimleridir. Ama çocuktaki bu resim yeteneği, çocukluğun diğer birçok saf belirtileri gibi geçicidir. Beğeniye değer çocuk ressamların büyüdükçe bu işi bıraktıkları görülür. Önemli olan, çocuğun resimlerde gözler önüne serdiği ve kendi kişiliği hakkında

işaretler vermekten kaçınmadığı özelliklerini görebilmektir. Çocuklar resimleriyle, gelecekteki yaratıcı fonksiyonlarını, maddi ve ruhsal birliğin uyumunu dinamik bir yolda sağlamanın haberini verirler bu ilerde büyük bir ressam olacaklarını belirtmek değil, sadece eğitimcileri kendi kişisel yapıları ve toplum içinde oynayacakları önemli rol konusunda uyarmaktır.

Çocuk resimlerinde, günümüze kadar birçok ünlü ressamı imrendirecek düzeyde sanatsal değerlere rastlanmaktadır. Eyuboğlu (1986:223) bu konudaki düşüncelerini edebi üslubuyla şöyle dile getirmektedir:

“Mağara devrinden bu yana vahşi kabile sanatında, kıyıda bucakta kalmış sahipsiz halk sanatlarında biz hep bu çocuksu lezzeti bulduk. Bu tadı ressamca incelediğimiz zaman ünü dünyaya yayılmış ressamlarda bulamadığımız değerler bulduk. Başın buyruk çizgiye, hiçbir renk tadı vermeden yaşayan lekeye, tek başına kendini savunan renge bunlarda rastladık ve altlarında imza, başlarında kişilik olmadığı için istediğimiz gibi faydalandık bunlardan.”

İpşiroğlu'na (1998:33) göre; nesneye bağlı olsun ya da olmasın, duyu algısının her türlü görsel biçime, imgeye aktarılabilir. Çocuklarda bunu elde etmek hiç de güç bir şey değildir. Çocuk somut düşünür, düşle gerçeği birbirinden güç ayırır. Ama gördüğünün düşündüğünün resmini yaparsa bunu birkaç çizgiyle dile getirir. Gördüğü somut biçimleri soyutlar. Doğaldır ki bu soyutlama yetişkinlerde olduğu gibi akıl süzgecinden geçen bir soyutlama değildir. Buna gözle düşünmek demek yanlış olmaz.

Bilindiği gibi çocuklar, resim yaparken büyükler gibi tasarım hazırlıklarına girdikleri görülmez. Örneğin, resmine başlamadan önce eskiz yapan bir çocuğa pek rastlandığı söylenemez. Bu yüzden tutumlarında büyüklere göre bazı değişiklikler olabilir. Bingöl'e (1975:21) göre; çocuk resme başlarken ne yapacağını önceden bütünüyle gözünde canlandıramıyor. Onun için, yetişkinlerin etkisinde kalan çocuklar ilk şaşkınlığı çalışmaya başlarken gösterir ve durmadan: “Nereden başlayayım?” ya da “Buradan başlasam olur mu?” diye sorarlar.

Her ne kadar tasarım aşaması üzerinde fazla zaman harcanmamış olsa da, çocuk resimlerinin sanat kaygısından uzak olduğu söylenebilir mi? Gökaydın'a (2002:27-28) göre; çocuk veya genç herhangi bir ustalık kuralını veya olması gereken gerçeğini dikkate almaz. Bu nedenle de tamamen orijinaldir. Çünkü duygular adeta köpüren bir tazelikte içten dışa doğru taşar. Bu anlatım asla çekingen değildir. Hiçbir duygusal veya ussal çatışma veya

çelişki taşımaz. Bir anlık bir düşünce görüntüye çevrilmiştir. Ortaya çıkış ne olursa olsun doğrudur. Bu olgu ve tam kendine güvenden gerçek sanat doğar.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, çocuk resminin kendine has bazı özellikleri vardır. Çocuğu doğru yönlendirmek için bu özelliklerin bilinmesi gerekir. Başta sanat eğitimcileri olmak üzere tüm eğitimciler ve anne babaların bu konudan yeterli düzeyde haberdar olmaları gerekir. Özellikle öğretmenler bu özellikleri bilmezse çocukları hayal kırıklığına uğratabilirler. Örneğin, Bingöl'e (1975:21) göre; çocukta resmin tasarlanması, yapılışı ile birlikte yürüyor. Bu, bir hatırlama da sayılabilir. Söz gelişi, bir görünüm yapmak isteyen çocuk, dağlardan işe başlarsa, dağlar ona güneşi, güneş ağaçları, ağaçlar evleri hatırlatır. Çocuk hatırladıklarını, ayrı ayrı resmini yapacak biçimde tasarlar ve yapar. Böylece resim ortaya çıkmış olur. Şu da var ki, bu tasarlama, kimi zaman psikolojik nedenler yüzünden, kolay yürümez. Çocuk tasarladıklarına dalar ve çalışmayı bırakır. Çoğu zaman bu bırakış, resmi bitirdiği kanısına dayanır. Bu gibi durumlarda, onu sarsmadan, konunun geriye kalan, unutulmuş yönlerine çevirmek gerekir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, çocukları doğru yönlendirebilmek için çocuğun neden resim yaptığı, yaşına göre hangi tutumlarda bulunabileceği gibi bazı özelliklerin büyükler tarafından bilinmesi gerekir. Örneğin, Bazen çocuklar resimlerinde doğadan formlar seçerken kimi çocuklar renkli kalemlerle çeşitli biçim arayışında olurlar. Aslında biri diğerinden daha iyi ya da kötü değildir sadece farklıdır. Öğrencinin bunu anlamasında öğretmenin yardımı gereklidir. Böylece öğrenci ikisinin farkını anlama üzerine yoğunlaşır. Öğrencinin bu yorumu zamanla resimlerine yansımaya başlar. Böylece öğrenciler etraflarına farklı gözle bakmaya başlarlar (Gentle, 1993:21).

Resim çocukların birçok farklı şekilde duygusal olarak deşarj olmalarını sağlayabilir. Boydaş'a (1990:282) göre; çocuklar, birtakım renkleri, formları, biçimleri, yeteneklerine uygun bir maddeyi ama özgür bir şekilde kullanma imkân ve avantajına sahip olurlarsa, duygu ve düşüncelerinin yanı sıra, baskı altına korkularını ve isteklerini de dile getirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuklar geleceğin toplumunu oluşturacak ve gelecekte insanlığı yönlendirecek olan bireylerdir. Bu yüzden çocuklara önem verilmelidir ve çocukluk dönemi özellikleri iyi anlaşılmalıdır. Çocuğu anlamak, onu geleceğe daha iyi hazırlamak ve dolayısı ile geleceğin toplumunu şekillendirmek demektir. Çocuğu iyi yetiştirmek onu yetişkinlere benzetmek,

büyükler gibi davranmasını istemek insanlığın meselelerini erkenden kavramak demek değildir. Çocuğun gelişimini onun gelişim özelliklerinin akışına göre değerlendirmek gerekir. Örneğin, çocuğun resim yapması da bunlara örnektir. Çocuğu resim yaptırırken ne kadar onun kişilik özelliklerine ve gelişim basamaklarına göre davranabilmekteyiz? Bingöl'ün (1975:83) de ifade ettiği gibi; “Çocuk her zaman büyüklük taslar. Onu önlemeğe çalışırız. Yalnız resim yapmada çocuk kalmak ister, bu kez de biz onu büyüklüğe özendirmek isteriz.”

Çocuk gelişiminde oyunun rolü önemlidir. Çocuk dünyaya bir oyun alana gözüyle bakar ve en ciddi ortamlarda bile bir oyun işaretleri arar. Başka bir deyişle, çocuk için hayatın anlamı oyundur. Öyleyse bu dönemde yapılacak her şeyin anlamı oyundan başka bir şey değildir. Dolayısıyla tüm sanatsal etkinlikler ve bunlar arasında geniş bir yer tutan resim yapmak da çocuk için bir oyundur.

Sanatla uğraşmak ve bunun en sık tekrarlanan formlarından biri olarak resim yapmak, çocuğun gelişimine birçok katkı sağlar. Bunlardan bazıları, çocuğun; yaratıcılığını geliştirmesi, ruhsal rahatlamasını sağlaması, büyükleri taklit ederek kendini geleceğe hazırlamasına yardımcı olması, özgürlük hissini yaşaması, kendini ifade edebilmesi, hayal gücünü geliştirmesi olarak sayılabilir.

Yetişkinler ve özellikle sanat eğitimcileri çocuklar için sanatın bir oyun olduğunu ve çocuk resimlerinin özelliklerini bilmelidirler. Çocuk resimlerini büyüklerin değer yargılarıyla değerlendirmemelidirler. Çocuk resminde çocukça değerler ve çocuğun engin hayal gücü aranmalıdır. Örneğin, Gombrich'e (2007:28) göre; çocuklar kimi zaman, yıldızların, aslında hiç de öyle olmadıkları halde, yıldız biçiminde olduğuna inanırlar.

KAYNAKÇA

- Ashton, D. (2001). **Picasso Konuşuyor** (Çev: Mehmet Yılmaz-Nahide Yılmaz) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Bağatır, R. (2008). Çocukta sanatsal yaratıcılık ile oyun kavramlarının ilişkilendirilmesi, **3.Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu** (Bildiriler Kitabı) , Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Berger, J. (2004). **Görme Biçimleri** (Yurdanur Salman) İstanbul: Metis Yayınları
- Bigalı, Ş. (1984). **Resim Sanatı**. Ankara: Şafak Matbaası
- Bingöl, C. (1975). **Resim Nedir Nasıl Yapılır Nasıl Öğretilir** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Boydaş, N. (1990). Resim-İş Öğretimi Nasıl Geliştirilebilir? **Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları** Ankara: TED Yayınları

- Çakır İlhan, A.(1994). Üniversitelerde Sanat Eğitiminin Gerekliliği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 27 Sayı 1*
- Edman, I. (1998). **Sanat ve İnsan** (Çev: Turhan Oğuzkan) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Erinç, S. M. (2004a). **Sanat Psikolojisine Giriş** Ankara: Ütopya Yayınevi
- Erinç, S. M. (2004b). **Kültür Sanat Sanat Kültür** Ankara: Ütopya Yayınevi
- Eyuboğlu, B.Rahmi. (1986). **Resme Başlarken**, Ankara: Olgaç Basımevi
- Fischer, E. (1993). Sanatın Gerekliliği. (Çev: Cevat Çapan) Ankara: Verso Yayıncılık.
- Freud, S. (1999). **Sanat ve Edebiyat** (Çev: Emre Kapkın, Ayşen Tekşen Kapkın). İstanbul: Payel Yayınevi
- Gardner, H. (2004). **Zihin Çerçevesi Çoklu Zekâ Kuramı** (Çev: Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa Yayınları
- Geiger, M. (1985). **Estetik Anlayış**. (Çev: Tomris Mengüşoğlu) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gençaydın, Z. (1993). **Sanat Eğitimi**. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 582.
- Gentle, K. (1993). **Teaching Painting in the Primary School**. London: Cassell.
- Gombrich, E.H. (2007). **Sanatın Öyküsü** (Çev: Erol Erduran-Ömer Erduran) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gökaydın, N. (2002). **Temel Sanat Eğitimi**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Hurwitz. A & DAY, M. (1995). **Children And Their Art: Methods for the Elementary School**. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- İpşiroğlu, N. (1998). **Sanattan Güncel Yaşama**, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Kirazoğlu, Z. (2000). **Ünitelere Göre Hazırlanmış Oyunlar**. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Klee, P. (2006). **Çağdaş Sanat Kuramı** (Çev: Mehmet Dünder) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Kuspit, D. (2006). Sanatın Sonu. (Çev: Yasemin Tezgiden). İstanbul: Metis Yayıncılık
- Özen, Y. (2001). **İlköğretimde İletişim**. Ankara Nobel Yayın dağıtım.
- Robinson, K. (2003). **Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak** (Çev: Nihal Geyran Koldaş). İstanbul: Kitap Yayınevi
- Schüler, F. (2001). **İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup** (Çev: Gürsel Aytaç).Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Sezer, H. (2001). **İlköğretimde Resim-İş Eğitimi**, Ankara: MEB Projeler Koordinasyon Dairesi Başkanlığı.
- Sungur, N. (1997). **Yaratıcı Düşünce**. İstanbul: Evrim Yayınevi
- Tansuğ, S. (1988). **Sanatın Görsel Dili**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Terr, L. (2000). **Sevgi ve Çalışmanın Ötesinde Oyun Yetişkinler İçin Neden İhtiyaçtır?** (Çev: Murat Köseoğlu). İstanbul: Literatür Yayıncılık